

find out their meaning, to formulate questions as per reading content, to divine the content of the following words are not read yet, as well sentences and group of sentences, to highlight the primary and secondary in the text, to correlate what is read with the information put down in illustrative material, to understand different types of information submission.

Key words: abilities; skills; reading skills and abilities; types of skills; measuring of reading abilities.

УДК 376.1-056.37:376.016:62/64

ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКА З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ УЧНІВ ПІДГОТОВЧОГО КЛАСУ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

О. В. Чеботарьова,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Інституту спеціальної педагогіки НАПН України,
e-mail: olena.chebotareva@gmail.com*

Стаття присвячена висвітленню особливостей розроблення структури, змісту і методичного апарату підручника “Трудове навчання” для підготовчого класу спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю на засадах особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів до навчання. Розглядається значення підручника з трудового навчання для отримання основ технологічної підготовки та формування самостійної трудової та побутової діяльності школярів.

Ключові слова: зміст; підручник з трудового навчання; розумово відсталі школярі; методика трудового навчання; технології.

Постановка проблеми. Реформування спеціальної освіти в Україні спрямоване на оновлення її змісту та удосконалення технологій навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. Основними завданнями початкової ланки спеціальної школи для дітей з розумовою відсталістю є всебічний розвиток особистості учнів, підготовка до самостійної життєдіяльності на основі формування знань та вмій з навчальних предметів, що створює передумови для подальшої їхньої соціально-трудової адаптації.

Проектування змісту підручників з трудового навчання для початкової ланки школи набуває особливого значення у зв'язку із запровадженням нового Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами на основі особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів. Зміни у цілях, змісті, структурі та організаційних формах освітньо-трудового процесу у початковій ланці спеціальної школи спрямовано на досягнення основної мети – розвиток особистісного потенціалу розумово відсталих учнів, урахування їхніх пізнавальних можливостей, інтересів, нахилів та здібностей, створення педагогічних умов для формування в них техніко-технологічних знань та вмінь, необхідних у практичній життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень. Методологічні основи проектування навчально-методичного забезпечення освітньої галузі “Технології” висвітлено у працях вітчизняних вчених, які здійснюють активний пошук різних підходів щодо добору змісту і принципів структурування сучасного підручника з трудового навчання як важливого засобу навчання (В. Вдовченко, О. Коберник, В. Мадзігон, А. Тарара, А. Терещук, В. Тименко та ін.). У корекційній педагогіці проблемам проектування змісту підручника з трудового навчання присвячено праці таких вчених, як В. Бондар, О. Граборов, Г. Дульнев, І. Єременко, Г. Мерсіянова, С. Мирський, В. Синьов, О. Хохліна та інші. Науковцями наголошується на важливості диференціації змісту підручника для означеної категорії дітей, розроблення методичного апарату на основі дотримання певних методичних підходів і вимог, відмінних від традиційних. Підручник з трудового навчання для спеціальної школи має передбачати новітні трудові технології, розширену та поглиблену підготовку учнів до професійно-трудового навчання; забезпечувати максимально прикладну і практичну спрямованість, науковість та доступність, мотивацію, стійкий інтерес до предмета.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення особливостей проектування сучасного підручника з трудового навчання для підготовчого класу спеціальних навчальних закладів для розумово відсталих дітей, розробленого на основі спеціальної методики, що враховує особливості пізнавальної, мовленнєвої, сенсомоторної діяльності дітей підготовчих класів з легкою та помірною розумовою відсталістю, з одного боку, а з другого – пропонує відповідні технології опанування предметно-практичних знань, необхідних для подальшого розвитку та соціально-трудової адаптації школярів.

Виклад основного матеріалу. Головною метою структурування та змістового наповнення підручника з трудового навчання має бути

формування технологічно освіченої особистості, підготовленої до самостійного життя і активної перетворювальної діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства

Основними засадами до розроблення змісту підручника з трудового навчання були урахування особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів у навчанні; забезпечення неперервної технологічної підготовки, що продовжує дошкільну освіту, висвітлення ефективних технологій, які виконують пропедевтичну функцію щодо подальшого трудового навчання в спеціальній школі, розвиток в межах пізнавальних можливостей предметно-перетворювальної компетентності.

Новий підручник з трудового навчання для підготовчого класу розроблено з урахуванням необхідності формування практичних знань, умінь і навичок у початковій ланці спеціальної школи та створення сприятливих умов для їх поступового переходу до засвоєння професійно-трудова знань.

Обов'язковою умовою у процесі розроблення змісту та структури підручника було урахування стандартів викладу інформації для дітей з розумовою відсталістю:

- доступність викладу інформації відповідно до вікових та психофізичних можливостей;
- максимальне унаочнення змісту;
- практичне спрямування матеріалу;
- використання диференційованих завдань відповідно до різного рівня розвитку дітей з розумовою відсталістю;
- використання інструкційних карт;
- наявність цікавого та доступного дидактичного матеріалу (загадки, вірші, завдання, вправи тощо).

Підручник містить практичний матеріал, розроблений з урахуванням основних змістових ліній, визначених у змісті освітньої галузі "Технології" для навчання дітей з розумовою відсталістю, зокрема:

➤ формування уявлення про предметно-перетворювальну діяльність людини, про світ професій, шляхи отримання, зберігання інформації та способи її обробки; формування здатності до усвідомленого дотримання безпечних прийомів роботи з інструментами і матеріалами;

➤ розвиток пізнавальної, навчальної діяльності, ручних технік обробки матеріалів; формування вміння користуватися технічною термінологією, графічною інформацією, та працювати з комп'ютером;

➤ виховання готовності до вирішення побутових завдань шляхом застосування алгоритмів виконання технологічних операцій у предметно-практичній діяльності.

Навчання за даним підручником повинно відбуватися за рахунок максимального використання компенсаторних можливостей збережених ланок пізнавальної діяльності таких учнів і спрямовуватися водночас як на корекцію порушень пізнавальної, мовленнєвої, сенсорної та особистісної сфер розвитку школярів, так і на опанування нових життєво необхідних практичних знань.

У підручнику представлено широкий спектр диференційованих за рівнями інтелектуального розвитку завдань для дітей з різним рівнем пізнавального розвитку: додаткові технологічні карти виробів до кожного розділу; завдання творчого характеру для самостійної роботи з батьками; додаткові ігрові завдання, вправи, віршики та загадки.

Матеріал підручника подано у вигляді чіткої методичної системи. Особливу увагу приділено висвітленню змістового матеріалу у вигляді поетапних інструкційних карт, які є доступними не лише за технічною формою репрезентації (складаються з фотографій і малюнків поетапного виготовлення виробу), але і містять інструктивний змістовий матеріал, доступний за значенням. Кожний етап виготовлення виробу є доступним для розуміння дітьми з інтелектуальними порушеннями, присутні повтори в інструкціях до схожих завдань, що сприяє закріпленню певного алгоритму дій молодших школярів з розумовою відсталістю.

Оскільки метою опанування знань, передбачених змістом підручника, є не лише формування певних предметно-практичних знань, а також і вирішення суттєвих загальнонавчальних задач, виховному аспекту відводиться суттєве місце. Зміст завдань побудовано таким чином, що учні не тільки знайомляться з різноманітними процесами виготовлення об'єктів праці, використанням засобів праці, виконанням трудових дій та операцій, а й ознайомлюються з майбутніми професіями. Педагог отримує можливість своєчасної корекції порушень пізнавального розвитку учнів на початковому етапі корекційно-розвивального навчання і сприяє формуванню позитивної мотивації, що є надзвичайно важливим для молодших школярів з розумовою відсталістю.

Важливою особливістю є урахування у змісті підручника корекційно-розвивальної спрямованості, яка реалізується у процесі трудового навчання та передбачає:

- *пізнавальний розвиток*: формування уявлень про послідовність та поетапне виготовлення виробу з опорою на зразок та предметно-інструкційну карту; розв'язування в процесі трудової діяльності пізнавальних задач в наочно-дійовому та наочно-образному плані; формування умінь виконувати завдання на основі словесної інструкції з опорою на наочність, дотримання етапів

діяльності (аналіз, планування та організація виготовлення виробу, самоконтроль);

- *мовленнєвий розвиток*: опанування трудовою лексикою на основі використання техніко-технологічної термінології у процесі зв'язного мовлення, формування умінь давати вербальний звіт про власну діяльність у вигляді фіксуючого, супроводжуючого та плануючого мовлення;
- *сенсомоторний розвиток*: формування умінь визначати форму, розмір, колір, розташування деталей предметів та їх властивостей, предметів на основі зорової, тактильної, слухової чутливості; розвиток дрібної моторики; навичок вправно володіти інструментами під час виконання практичних завдань;
- *особистісний розвиток*: формування позитивного ставлення до праці, готовності доводити виконання трудового завдання до завершення; усвідомленої учбово-практичної діяльності, цілеспрямованості, організованості, охайності та інших важливих для праці якостей особистості.

Ключовою позицією є формування життєвої компетентності молодших школярів з розумовою відсталістю, зазначеної у освітній галузі “Технології”, що передбачає здатність учнів використовувати ручні техніки обробки матеріалів у побуті; реалізовувати техніко-технологічні операції, елементарні техніки традиційних художніх ремесел у процесі власної предметно-практичної діяльності.

Зміст підручника повністю відповідає новій програмі з трудового навчання (автор – О. В Чеботарьова) та складається з таких розділів: *робота з пластичними матеріалами; робота з природним матеріалом; робота з папером; конструювання.*

Передбачений окремий розділ “Конструювання” здійснюється на основі використання різних видів конструкторів і матеріалів, з використанням дидактичних ігор та вправ. Засвоєння навичок самообслуговування відбувається у процесі дотримання під час уроків з трудового навчання санітарно-гігієнічних норм та вимог, правил організації робочого місця.

Спеціальною методикою, закладеною у змістовому компоненті підручника, передбачено формування і розвиток у розумово відсталих учнів технологічної, інформаційно-комунікаційної компетентностей для опанування ручних технік обробки різних матеріалів (природних, паперових, пластичних, текстильних, конструктивних); формування умінь користуватися технічною термінологією, графічною інформацією; виховання готовності до вирішення побутових завдань шляхом застосування алгоритмів виконання технологічних операцій у предметно-практичній діяльності.

Показником самостійності виконання практичних завдань є сформованість в учнів загальнотрудових умінь – орієнтування у способі виконання трудового завдання, планування власної практичної діяльності (визначення послідовності дій) та здійснення самоконтролю.

Ефективність виконання школярами практичних завдань, представлених у підручнику, можлива за умови засвоєння алгоритму загальнотрудових дій: аналіз об'єкта праці, планування його виготовлення, доцільна організація процесу власної діяльності та здійснення самоконтролю. Стиль викладу матеріалу простий і доступний для школярів.

Під час розгляду практичних питань у підручнику учні підготовчого класу навчаються прийомам правильної організації робочого місця, правилам використання інструментів праці, технологіям декоративно-ужиткового мистецтва, ручним технікам обробки матеріалів.

Розроблення змісту зазначеного підручника відбувалося з дотриманням методичних умов його використання:

- створення у школярів позитивного ставлення до продуктивних видів діяльності;
- надання учням індивідуальної допомоги;
- диференційованість змісту відповідно до можливостей;
- використання наочних засобів (опор) для виконання практичної діяльності та її вербалізація;
- забезпечення емоційної насиченості занять.

Висновки. Зазначимо, що проектування змісту підручника з трудового навчання для підготовчого класу для спеціальних закладів для дітей з розумовою відсталістю орієнтовано на основні педагогічні цілі, які ставляться перед курсом трудового навчання у нормативних документах Міністерства освіти України (Державним стандартом початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами). Вони сприятимуть формуванню і розвитку предметно-практичної та життєвої компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів і їх соціалізації у суспільстві, що забезпечить готовність до активної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства і їх спроможність стати не лише повноцінними його членами, а й творцями сучасного суспільства. Отже, підручник є інформаційною моделлю навчання, сценарієм навчального процесу, що відображає теорію та методику трудового навчання, ті знання й уміння, які становлять загальну культуру й досвід діяльності людини, які забезпечують формування особистості школяра, його інформаційну культуру.

Використання підручника в практиці трудового навчання в спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах сприятиме посилен-

ню корекційного спрямування навчального процесу, зосередженню педагогічної уваги на особистості дитини як об'єкті процесу навчання та соціалізації.

Подальші розвідки у цьому напрямі можуть стосуватися аналізу структури і змісту підручників з трудового навчання для наступних класів початкової ланки школи.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – К., 2013. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF>
2. Мерсіянова Г. М. Професійно-трудове навчання у спеціальних загально-освітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей : посібник / Г. М. Мерсіянова. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 80 с.
3. Хохліна О. П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку / О. П. Хохліна. – К. : Пед. думка, 2000. – 286 с.
4. Трудове навчання: Підготовчий клас : підруч. для спец. загально-освіт. навч. закл. для розумово відсталих дітей / О. В. Чеботарьова, В. С. Гнатенко. – К. : Либідь, 2014. – 112 с.

References

1. Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity dlia ditej z osoblyvymy osvıtnımy potrebamy [Elektronnyi resurs]. – K., 2013. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF>
2. Mersijanova Gh. M. Profesijno-trudove navchannja u specialnykh zaghaljnoosvitnikh navchalnykh zakladakh dlja rozumovo vidstalykh ditej : posibnyk / Gh. M. Mersijanova. – K. : Pedagoghichna dumka, 2012. – 80 s.
3. Khokhlina O. P. Psykhologho-pedagoghichni osnovy korekcijsijnoj sprjamovanosti trudovogho navchannja uchniv z vadamy rozumovogho rozvytku / O. P. Khokhlina. – K. : Ped. dumka, 2000. – 286 s.
4. Trudove navchannja: Pidghotovchyj klas : pidruch. dlja spec. zaghaljnoosvit. navch. zakl. dlja rozumovo vidstalykh ditej / O. V. Chebotarjova, V. S. Ghnatenko. – K. : Lybidj, 2014. – 112 s.

Чеботарева Е. В.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНИКА ПО ТРУДОВОМУ ОБУЧЕНИЮ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ ПОДГОТОВИТЕЛЬНОГО КЛАССА С УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ

Статья посвящена рассмотрению особенностей разработки структуры, содержания и методического аппарата учебника “Трудовое обучение” для подготовительного класса специальных общеобразовательных учебных за-

ведений для детей с умственной отсталостью на основе лично-ориентированного и компетентностного подходов к обучению. Рассматривается значение учебника по трудовому обучению для получения основ технологической подготовки и формирования самостоятельной трудовой и бытовой деятельности школьников.

Ключевые слова: содержание; учебник по трудовому обучению; умственно отсталые школьники; методика трудового обучения.

Chebotarova O.

THE DESIGNING OF CONTENT OF THE TEXTBOOK OF LABOR TRAINING FOR PREPARATORY CLASS FOR CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION

The article considers the peculiarities of the development of the structure, content and methodical "Labor training" textbook unit for the preparatory class of special secondary schools for children with mental retardation based on learner-centered and competence-based approaches to learning. Consider the value of a textbook on labor training bases for technological training and the formation of self-employed and home school activities. The special method are embedded in the textbook, which provides for the implementation of innovative contents, methods and teaching methods, forms and means necessary for the effective implementation of labor training of this category of students in special educational institutions.

Material textbook presented as a clear methodical system. Particular attention is paid to the contextual material in the form of incremental instructional cards that are available not only for technical representation form (composed of photos and paintings staged production of the product), but the contents contain instructive material available in value. Each stage of manufacture of the product is comprehensible children with intellectual disabilities, there are instructions to repeat similar tasks, contributing to the consolidation of an algorithm of actions younger pupils with mental retardation.

Since the purpose of mastering knowledge, provided the content of the textbook is not only the formation of certain subject-practical knowledge, as well as address the significant problems, educational aspects play a significant place. Content tasks built so that students not only learn from a variety of manufacturing processes objects of labor, use of labor, implementation of labor actions and operations, but also get acquainted with future professions.

Information model is a textbook study, labor-training process, reflecting the theory and technique of labor training, the knowledge and skills that are of general culture and experience of the people who provide the formation of the schoolboy, its information culture.

Use the textbook in the practice of labor education in special secondary schools will strengthen correctional directing the educational process, pedagogical focus attention on the child as an object of learning and socialization.

Key words: content; textbook on labor education; mentally retarded students; technique of labor training.